

29. emakeeleolümpiaadi „Sõnavara õpilase pilguga” piirkonnavoru töö

11.–12. klass

1. Kaante vahele jõudnud sõnaraamat vananeb kiiresti ja vahel jäävad ÕSist välja ka kõige tavalisemad, sh argikeelsed sõnad. Et hoida ÕSi ajakohasena, peavad selle koostajad täienduste loendit. Selle ülesande sõnad on võetud 2006. aasta ÕSi ilmumise järel loendisse lisatud sõnade hulgast, st 2006. aasta ÕSis neid sõnu veel polnud ja nad on ilmunud 2013. aasta ÕSis. Kõik sõnad saad moodustada järgnevatest silpidest. Iga silpi läheb vaja üks kord. Kirjuta sobivad sõnad tabelisse. (10 p)

a, a, aal, ba, bot, doo, düs, e, fekt, fo, gi, hu, ja, jälg, ju, kiu, ko, ko, komm, koo, la, la, lek, li, li, loo, mi, mi, mu, ne, ne, no, no, ö, ri, ro, ru, sa, se, si, to, va, va

	Sõna	Tähendus
1)		ahelreaktsioon, olukord, kus üks sündmus vallandab ridamisi teised
2)		<i>argikeeles</i> : mõttelage, rumal
3)		arvestuslik maa-ala, mida on inimese kohta aastas vaja loodusvarade taastootmiseks ja jäätmete kõrvaldamiseks
4)		kaasõpilas(t)e kiusamine
5)		kerge pehme suhkrukompvek
6)		kuivatatud merevetikas Jaapani köögis
7)		muuseumis hoiul olev ese
8)		näokujutise elemente pakkuv arvutiprogramm
9)		põld-võõrkapsas (söödavate lehtedega rohhtaim)
10)		vaeglugemine

29. emakeeleolümpiaadi piirkonnavoov
18. jaanuar 2014
11.–12. klass, kokku võimalik saada 100 punkti

Nimi

Kool

Klass

2. A-osa (8 p). Kirjuta 18. sajandil kirja pandud taimenimetuse kõrvale selle taime tänapäeval tuntuim nimetus ainsuse vormis.

- 1) paiso lehhed
- 2) hullo koera rohhud
- 3) jännekse oblik
- 4) wohho mökad
- 5) nassinined
- 6) hunti kurrikad
- 7) naeste punnad
- 8) maggunad

B-osa (2 p). Kuidas eristati 18. sajandi ortograafias esimese silbi pikki ja lühikesi täishäälikuid? Tee järeldusi A-osas esitatud keelenäidete põhjal. Too sealt ka kaks näidet, üks pika, teine lühikese täishääliku kohta.

Vastus	Pika täishääliku näide	Lühikese täishääliku näide

3. Kirjuta need sõnad ainsuse nimetavas käändes. (10 p)

1) vastastikused –	6) orvud –
2) materjalist –	7) taburettidele –
3) materialist –	8) modernseid –
4) kohvisse –	9) sütel –
5) õnnelikkuse –	10) õpetatavast –

29. emakeeleolümpiaadi piirkonnavoos
18. jaanuar 2014
11.–12. klass, kokku võimalik saada 100 punkti

Nimi

Kool

Klass

4. Kuramaa liivlaste põhiliseks asualaks Lätis on olnud Kuramaa põhjatipp ehk liivi rand. Mere ja kalapüügiga on seotud ka suur osa nende sõnavarast. Eesti-läti-liivi sõnaraamatu koostajal on liivi vasted segamini läinud. Proovi teda aidata ning leida eesti ja läti keele abil liivi vastetele tabeli kolmandas veerus õige koht. Liivi keeles märgitakse pikka ja poolpikka täishäälikut horisontaalkriipsuga tähe kohal, nt *sōna* 'saun', *kanā* 'kana'. *ó* häälduskoht on *o* ja *õ* vahel. (15 p)

āiraz, aņģōrz, ānkaŗ, bōik, brētļi, kieuŗ, kōma, liestā, mier, salāk, tūrška, vadā, vejdōblōja, vejjō, vōrgō

	Eesti kirjakeeles	Läti keeles	Liivi keeles
1)	lest	bute	
2)	kalastada	zvejot	
3)	aer	airis	
4)	ankur	enkurs	
5)	vōrk	tīkls	
6)	meritint	salaka	
7)	majakas	bāka	
8)	kōis	virve	
9)	meri	jūra	
10)	kammeljas	akmenplekste	
11)	noot	vads	
12)	kalapaat	zvejas laiva	
13)	kilu	brētliņas	
14)	angerjas	zutis	
15)	tursk	menca	

5. Asenda tekstis poolpaksus kirjas tähistatud võõrsõnad lausesse sobivas vormis omasõnaga. (10 p)

Postmodernistliku fragmentaarsuse aluseks võib olla ka **skepsis** (1) ja kõhklused tegelikkuse kõikehõlmava (keelelise) **representatsiooni** (2) võimalikkuses. Keeruline poliitiline areng ja selle ilmingute kallutatud kajastamine uute visuaalsete **meediumide** (3) (television, film, video) kaudu sunnib ka nt kirjanikke oma väljendusvahendeid ja tehnikaid **revideerima** (4)). Eriti paistavad

29. emakeeleolümpiaadi piirkonnavoov
18. jaanuar 2014
11.–12. klass, kokku võimalik saada 100 punkti

Nimi

Kool

Klass

uute meetodite kasutamisel silma kuuekümnendatel debüteerinud ameerika postmodernistlikud kirjanikud (K. Vonnegut, J. Barth, D. Barthelme jt), kes kasutavad fragmentaarsust nn metafiktsionaalsete narratiivide põhilise poetikavõttena. „Fragmendid on ainus vorm, mida ma usaldan,“ **kommenteerib** (5)) Donald Barthelme lühipala „Näed sa kuud?“ minajutustaja. **Fragmentide** (6)) rea sulatamine tervikuks võib seega olla ka teksti üks teemadest, mis laiemalt peaks selgitama üldisi raskusi fragmentideks lõhutud maailma mõtestamisel. See pärast pole ka üllatav, et fragmentaarse proosa poeetika lähtub teinekord ka kõigile tuntud pusle põhi-mõttest. Kuigi „tükimängu“ eesmärk on lõpuks kõik pildiosakesed tervikkujutiseks koondada, ei pruugi see teinekord õnnestuda. **Traditsioonilise** (7)) narratiivi seisukohast valesti kokku pandud jutustuses jääbki lõpuks ikka **domineerima** (8)) fragmentide enda tähendus ja võimalikud uued suhted, mitte etteantud ja valmismõeldud süsteem. Nii võib eriti pikemates tekstides olla fragmentaarsuse **potentsiaalseks** (9)) omaduseks ka arusaamatusest tekkiva mõistatuse olemasolu: mis juhtus? mis üleüldse toimub? Näiteks Jüri Ehlvesti pikemad proosatekstit esindavad seda äpardunud pusle **kontseptsiooni** (10)) äärmiselt mõjuvalt nii vormiliselt kui sisuliselt.

Sirp, 30. august 2013, Janek Kraavi „Fragment, fragmentaarsus“

6. Järgnevates lausetes on kümme vormi- ja õigekirjaviga. Tõmba ebakorrektnetäht/sõna(osa) maha ja kirjuta selle kohale korrektne. Jäta sõna arv, kääne, pööre ja võrdlusaste samaks. (10 p)

- 1) Lootsime, et vihmaseid ilmu sel nädalal rohkem ei tule, ja alustasime jalgsimatka, sest toetus oli loodusringi juhendajal taodeldud just eesolevaks nädalavahetuseks.
- 2) Linnavalitsus plaanib uude elurajooni istutada mitut liiki pärnu.
- 3) Kontsertitel käia on noorte jaoks üsna kulukas.
- 4) Matsalu laht ja selle ümbrus on Põhja-Euroopa rikkalikuim rändlindude rändepeatus- ja sulgimispaik.
- 5) Rongid jäävad jäisetel rööbastel hiljaks.

29. emakeeleolümpiaadi piirkonnavoov
18. jaanuar 2014
11.–12. klass, kokku võimalik saada 100 punkti

Nimi

Kool

Klass

- 6) Madis läks laupäeval koos vanaisaga kasvuhoonele uut kile ostma.
- 7) Mõni gümnaasiumilõpetaja sattub endale sobivat eriala õppima juhuslikult, mõne eelistuseks on aga juba lapsest saati prestiižsed ametid.
- 8) Ostan suvel janu kustutamiseks ainult karboniseeritud mineraalvesi.
- 9) Ekskursioonil pages ta pooljookstes ühe õudsama ilmega kaamli eest, keda ta oli iial näinud, et naaseda oma reisirühma juurde.

7. A-osa (12 p). Järgnevalt on koos tähendusega esitatud rida tegusõnu, mis on pärit kahelt väga erinevalt murdealalt Eestis. Jaga need sõnad järgnevas tabelis murde alusel kahte veergu. Sõna tähendust pole vaja tabelisse ümber kirjutada.

kibudlema 'kipitama', jääklema 'jagelema', haarahutma '(korra) haarama', kannahülõma 'kannatama', kiiratama 'kiljatama', kaaskelema 'kaasitama', laksatama 'laksatama', hikitelemä 'itsitama', lõugitsema 'korduvalt närima', lindõllõma 'lendlema', mütsähhütmä 'nutsakusse keerama', ikitsema 'itsitama'

Murre nr 1	Murre nr 2

B-osa (6 p). Loetle kolm iseloomulikku joont, mille alusel jagasid sõnad A-osa tabelisse.

1)

2)

3)

8. Kas tunned nende viie sõnausel pakutud sõna tähendust? Õiged vastused peituvad 25 variandi hulgas, mis on tabeli all tähestikulises järjestuses. 20 tähendusvarianti jääb üle. (5 p)

	Sõna	Tähendus
1)	kestlik	
2)	kärgpere	
3)	penipaun	
4)	taristu	
5)	tundetaip	

- ekstrasensorsete võimetega isik
- emotsionaalne intelligentsus
- endassetõmbunud
- infrastruktuur
- jätkusuutlik ja elujõuline
- koerahaigus
- kohale taritud koorem
- konstruktsioon
- kott, kuhu restoranis pannakse praeülejäägid, et klient saaks need koju viia
- kott, kus kanda nn tibikoera (ingl *chihuahua*)
- mesilaspere tüüp
- mesindusega tegelev perefirma
- metafoor galaktikate universumis paiknemise viisi kohta
- nahka ajav, kestendav
- pere, kus peale mehe ja naise ühiste laste kasvavad ka eelmiste suhete lapsed
- pikaajaline, kauakestev
- psühholoog
- päästekoerale kaela riputatav kott, kus sees kõik esmaabiks vajalik
- seade, mis suudab edastada tema külge kinnitatud isiku tunded
- soomustatud
- suurele koerale selga kinnitatav kott, kuhu peremees saab panna näiteks poekraami
- tarbijate kooperatiiv
- tarvikute komplekt
- tunne, mis haarab, kui võõras ootamatult ära tunda
- tuumikpere ehk pere, kuhu kuuluvad vaid ema, isa ja laps

9. All olevasse ristsõnasse on peidetud 11 sõna(paari). Kõik vastused on nimetavas käändes. Keskelt jämedama joonega ruutudest saad ülevalt alla lugeda kokku võtmesõna. See tähistab inimest, kelle töö on seotud sõnadega. (12 p)

1. Piirkondlik keelekuju eripärase häälikkoostise, sõnade muutmise, sõnavara ja lausestusega.
2. Mida tähendab bilingvism?
3. Kuidas nimetatakse seda rahvajuttudest tuttavat tegelast, kes käib surnuna oma endises elupaigas kummitamas?
4. Missugust rahvaluulevormi esindab lause *Hulgub kui koer, ilmaski peremeest põle?*
5. *Siim, kes loodab, et ta saab lauljaks, on pühendunud muusikale.* Mis tüüpi lausega on tegu?
6. Kuidas nimetatakse eesti üht rahvustoitu, mida valmistatakse traditsiooniliselt teatud tüüpi jahust ja hapupiimast?
7. Teadus, mis uurib väikeste keelte jätkusuutlikkust.
8. Kirjuta sünonüüm sõnale *itk*.
9. Kaasaütlev kääne.
10. Kuidas nimetatakse seda rahvaluulevormi?
"Kas sa tõesti lubasid oma tütrele abielluda oma kassiiriga?" küsib sõber gabrovlasest pankurilt.
"Jah, lubasin küll."
"Aga sa ju ütlesid, et ei usalda teda!"
"Ega ma usalda jah, aga ma arvestan, et kui ta minult nüüd varastab, siis läheb see raha vähemalt minu tütrele."
11. Keel, millel on teatud piirkonnas kõrge staatus ja mida teise emakeelega inimrühmad kasutavad omavahelise suhtluskeelena.

